

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱՅԵԱՆ

Շարունակում էք 14-էն

դարձած Յեցի կրծքին փայլատա-
կում, Հունգարական կոնգրեսի պար-
գեւատրած «Հերոսութեան համար»
շքանշանը, սակայն հունգարական
յեղափոխութիւնը դաւաճանութեան
հետեւանքով պարտուելու պատճա-
ռով ստիպուած էր եղել հեռանալ
Հունգարիայից եւ շուրջ տասը
տարի ապրել Եւրոպական երկրնե-
րում եւ ամուսնանալով արժենթի-
նասու հետ, մեկնում է Արժենթի-
նա, որտեղ Վիեննայի ռազմական
ուսումնարանում ստացած գիտե-
լիքների հիման վրայ քննութիւն է
յանձնում եւ ստանալով երկրաչա-
փի դիպլոմ, շուտով յայտնի է
դառնում «Ժամանակակից երկրա-
չափը» անունով: Շուտով Պուէնոս
Այրեսում նրան վստահուած է Ռազ-
մական ուսումնարան ստեղծելու
պատուաւոր դերը, որը նա իրակա-
նացնում է մեծ գոհողութիւնների
գնով: 1874 թ. Արժենթինայի Պա-
րոնա քաղաքում նրա առաջարկում
են տեղագրական ինստիտուտի նա-
խագահի պաշտօնը, որ նա վարում
է այնպէս, որ շուտով այդ նահանգը
վերածուած է Արժենթինայի ամե-
նակազմակերպուած ու հարուստ նա-
հանգի: Միեւնոյն ժամանակ Յեցը
դառնում է մի քանի քաղաքների
մաթեմատիկոսի ճանաչուած ուսու-
ցիչը եւ նահանգում եղած բարձրա-
գոյն ուսումնական հաստատութիւն-
ների քննական յանձնաժողովի մշտա-
կան նախագահը արդէն վաթսուե-
ուեց տարեկան դարձած դեռ պրակ-
տիկ աշխատանքների ձեռնարկներ,
դասագրքեր ու ուսումնական յօդ-
ուածներ էր գրում իր հիմնած
գիտութեան ուսումնարանի հա-
մար՝ ասելով. «Մենք պէտք է հետե-
ւենք գիտութեան անընդհատ առա-
ջադիմութեանը եւ ոչ թէ գիտու-
թիւնը մեզ»: Յեցը իր կեանքի
վերջին տարիներին վարում էր
Ռազմածովային ուսումնարանի Տո-
պոգրաֆիկական ամպլինի վարիչի
պարտականութիւնները:

1904 թ. Արժենթինան պատ-
րաստուած էր սօսնելու իր անկախու-
թեան 88-րդ տարեդարձը, որի կա-
պակցութեամբ քաղաքի գլխաւոր
հրապարակում պիտի կատարուէր
գիտութեան շքերթ, որը պիտի
ընդունուի հանրապետութեան ռազ-
մական մինիստրի կողմից: Որպէս
իր ծառայութիւնների ճանաչում, բա-
նակի գլխաւոր հրամանատարը, որն
եղել էր Յեցի լաւագոյն աշակերտ-
ներից մէկը, ինդրել էր 82 տարեկան
արդէն պաշտօնաթող եղած Արժեն-
թինեան բանակի գնդապետ, հան-
րապետական բանակի գեներալ Յե-
ցին, որ անձամբ ընդունի գլխաւոր
հրամանատարութեան ինժեներա-
կան անձնակազմի տղանը: Այդ
շքերթին Յեցը ներկայացաւ իր
սօսնական համագրեւորով, որի վրայ
գետեղուած էին Վիեննայի ռազմա-
կան ակադեմիայում գերագնացու-
թեան համար ստացած մետալները
«Հերմանշտադի ասպետ» եւ նրա
գրաւման համար մղուած ճակատա-
մարտում իր տարած յաղթանակնե-
րի եւ այլ ճակատամարտերի ցուցա-
բերած հերոսութեան համար ստա-
ցած շքանշանները: Դա վերջին
հանդիսութիւնն էր որին մասնակ-
ցեց Յեցը եւ վաչելից իրեն յանձնա-
րարուած մասը կատարելու մէջ:
Հիւանդանալով թոքերի բորբոքու-
մով, 1904 թ. Սեպտեմբերի 6-ին
առյաւէտ փակուած է աչքերը, մահից
առաջ կրտսեր աղջկան յանձնելով
արծաթեայ ծխախոտատուփը, որի
մէջ մատուցելու պէս պահել էր իր

ծննդավայրի հողը այդքան տարի-
ներ աչքի լույսի պէս, որպէս իր
հայրենիքից, հարազատներից մի
թանկարժէք մատուցե, ինդրելով իր
դազաղի մէջ դնել այդ հողը, որ
միշտ իր հետ լինի: Այդպէս կեան-
քից հեռացաւ մեծ սրտի տէր, ծա-
ղումով հայ մարդը, Յովհաննէս
Յեցը, որի ապրած ողջ կեանքի
սկզբունքը եղել էր հաւատարմու-
թիւնը, այդ սկզբունքով առաջ-
նորդուելով Արժենթինան ընդունել
էր որպէս իր շրջ հայրենիքը եւ իր
ողջ կարողութիւնները, գիտելիքնե-
րը ծառայել նրա բարգաւաճման
համար: Նրա դազաղը տեղադրուեց
Ռազմական ուսումնարանի նոր շէն-
քի մատուռում, Արժենթինեան բա-
նակի համագրեւորով: Յեցի կրծքին
նրա դուստրը մի փոքրիկ տոպրակի
մէջ դրել էր հունգարական հողը,
ինչպէս ինդրել էր հայրը: Ռազմա-
կան մինիստրութեան որոշմամբ Բ
Յեցի դիակը պիտի թաղուէր իր
հիմնած Ռազմական ուսումնարանի
բակում: Թաղումը կատարուեց շատ
հանդիսաւոր ու մարդաշատ:

Թնդանթատար կառքը, որի
վրայ գետեղուած էր Յեցի դազաղը,
պատուոյ շքախմբի ուղեկցութեամբ
ուղղուեց դէպի նրա վերջին հանգր-
ուանը:

Գերեզմանափոսի առաջ նրա
ուսանողներից մէկը գնդապետ Մալ-
դոնեցը, կրակոտ ճառ ասաց նրա
յիշատակին. «...Նրա անհաւատալի
ամենագիտութիւնը նրան դարձրել
էր մեր մաթեմատիկոսի, աշխար-
հագրութեան եւ միւս առարկաների
փրոֆեսոր ու անվիճելիութեան չա-
փերի է հասցրել նրա հեղինակու-
թիւնը իր աշակերտների մէջ: Մի-
րենլի ուսուցիչ, մենք քո աշակերտ-
ները եւ մեզ հետ միասին նաեւ
Արժենթինայի բանակը երբեք չենք
մոռանալու քեզ»:

Փողային նուագախմբի հրա-
ժեշտի մեղեդիները, յետագային
Յրդ գումարտակի գիտութեան հա-
մագրկերի տակ հողին յանձնուեց
մեծ ու յարգուած ու բոլորի կողմից
սիրուած գորավարի մարմինը:

«Ներկաները իրենց արեւոյ
նետեցին մի բուռ հող, հրաժեշտ
տալով այդ մեծ սրտի ու վեհանձն
հոգու տէր հայ մարդուն, ազատու-
թեան եւ ժողովուրդների միջեւ
բարեկամութեան համար, պայքա-
րի մարտիկին, Շիրակայ դաշտե-
րում ու Ախուրեան գետի ափին
եղած պատմական Անի քաղաքում
սկիզբ առած գերդաստանի եւ հուն-
գարական Գիրովալֆա քաղաքում
ծնուած, հունգարացի անկախու-
թեան համար պայքարած ու ճակա-
տագրի բերմամբ Արժենթինա հա-
սած ու իր ջանքերով նրա բարգա-
ւաճմանը մեծապէս նպաստած Յով-
հաննէս Յեցեանին»:

«1937 թ. Արժենթինան ունե-
ցաւ Ռազմական ուսումնարանի նոր
շէնք, որի ներսում ստեղծուած թան-
գարանում տեղադրուած են Յով-
հաննէս Յեցի որոշ ձեռագրեր, գրքեր
հրամանագրեր եւ փոքրիկ ամաննե-
րի մէջ իր ծննդավայրի ու Հուն-
գարիայում իր վարած ճակատա-
մարտերի վայրերի հողերից, որոնց
հերոսն է համարուել եւ համարուած
է հիմա. Գրուած է հեղինակը. «Նրա
անունով փողոցներ կան Պուտապեշ-
տում, Հունգարիայում եւ Լեհաստա-
նում նրա գիմանկարներով դրոշմա-
նիշեր են տպուել»:

Եւ աւարտելով Յովհաննէս Յե-
ցի կեանքին վերաբերող իր գիրքը՝
հեղինակը հպարտութեամբ շեշտում
է այն միտքը, որ ցեցեաններ մեր
ազգը անցեալում ունեցել է եւ

ՄՍԱՑՈՒԱԾ ԵՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆ ԴԵՊԻ... Ռ. ԿՈՐԻՒՆ (ՈՒՌԲԵՆ ԲԵՇԻՇԵԱՆ)

Ընթացիկ տարուան մէջ լոյս
ընծայուած «Մեր Կեանքի Ուղին
Դէպի...» հատորը՝ «Մասիս» շա-
բաթաթերթի հետեւողական աշ-
խատակից Ռ.Կորիւնի անդրանիկ
հրատարակութիւնն է, որ կը պա-
րուենակէ, ինչպէս իր նախաբան
խօսքին մէջ պիտի ըսէր ան «Իմ
կարողութիւններով իմբազարած եւ
հրատարակած դրութիւնները»:

Հեղինակը՝ իր 289 էջերէ բաղ-
կացած պատկերազարդ ներկայ հա-
տորին մէջ, գոր որդիական խորը
սէր ու ակնածանքով կը ձօնէ իր
ծնողաց, մեծ հօր ու մեծ մօր ու
հօրեղբայրներուն՝ կը շօշափէ կրթա-
կան (Մեր Դպրոցը Լուսոյ Տաճար,
հայոց Դպրոց տուն յաւերժութեան
երթի ձամբայ, Ուսման սէրը, Դա-
սադուլ, աշակերտութեան ուղղ-
ուած գրութիւններ), ազգային
պահանջատիրական պայքարի (Յե-
ղասպանութիւնը երբեք արդարա-
ցում չունի), ազգային միասնու-
թեան (Ղօղանջ սիրոյ յանուն մի-
ասնականութեան), տիպար մար-
դու (Օրինակելի մարդը իր ապ-
րած կեանքով), յուշագրական (Թեհ-
րանից դէպի Հայաստան) մտո-
րումներ, որոնք աւելի կ'ընծայեն
ընթերցողին մտածելու:

Գիրքին մէջ նաեւ տեղ գրա-
ւած են պատմուածքներ (Մեր տան
բնակիչ Քաւոր Ապրամը, Փրկա-

րար Հայը, Անբարոյ կեանքի տխուր
վախճանը), եւ անձնական նամակ-
ներ, որոնք գրուած են ջերմու-
թեամբ եւ հաղորդականութեամբ:
Ակնբախ է հեղինակին «Մեր
Կեանքի Ուղին Դէպի...» գրքին մէջ
ընդհանրապէս տիրական անկեղ-
ծութիւնը, քննարկումներու, հե-
տեւութիւններուն առարկայականու-
թիւնը եւ թելադրական խորքը,
որոնք հաճելի կը դարձնեն ընթեր-
ցանութիւնը:

Հոռոմէական կայսրութեան մէջ, եւ
հին Յունաստանում, եւ Բիւզանդա-
կան կայսրութիւնում եւ Պարսկաս-
տանում ու Հնդկաստանում:

Գրքի յառաջաբանում հեղի-
նակը հանգամանօրէն ներկայաց-
նում է այն սկզբնաղբերների ցան-
կը, որից օգտուել է գիրքը գրելիս:
Այս հանգամանքը վաւերաց-
նում ու համոզիչ է դարձնում վէ-
պում նկարագրուած դէպքերն ու
իրադարձութիւնները, իրական հե-
րոսները:

Հեղինակ յառաջաբանն աւար-
տում է «Այն ազգը, որ յիշողութիւն
չունի, ապագայ ունենալ չի կարող»
նշանաւոր ասոյթով, որն այս յօդ-
ուածի համար բնաբանի դեր կարող
է ծառայել: Գիրքը կարդալու ըն-
թացքում եւ յետոյ ընթերցողը վե-
րապրում է հպարտութեան այն
ծանօթ գզգցումը, որն յատուկ է մեր
փոքրաթիւ ժողովրդին, որը ճակա-
տագրի դատապարտուածութեամբ
ամէն դարավերջի ստացած տնտե-
սական-քաղաքական ճշտուածութեան
կամ պատերազմական արհաւիրքի
պատճառով դառնում է տնաւէր,
տարագիր, ցրուելով տարբեր
եռօնոցեր, այդ առումով շփուելով
տարբեր ազգերի հետ, սակայն չի
տարալուծուած նրանց մէջ:

Եւ այդ հպարտութեան գզգց-
ման յարուցման համար կոնկրետ
դէպքերում ընթերցողը պարտական
ու երախտագէտ է Գիրքը Տայեան
հեղինակին, քանի որ նա ինքն էլ մի
տարագիր հայրդի է, որ ՅՈ-ից
աւելի տարիներ հանգամանքների
բերումով բնակուելով Պուէնոս Այ-

րեսում, իր մասնագիտութեան գծով
ամբողջ Արժենթինայի մասշտաբով
այնքան օգտակար գործեր անելիս
անընդունով այլազգի մարդկանց հետ,
իր հոգու խորքում անթեղուած
կրակի պէս վառ է պահել իր ազգի,
իր ժողովրդի, իր հայրենիքի հան-
դէպ ունեցած պարտքի ու նուիր-
ուածութեան գզգցումը եւ պատ-
կառելի տարիքում իր կոչմանը
հակառակ միանգամայն անշա-
հախորհրէն ձեռնարկել է մի պա-
տասխանատու եւ հայրենասուէր գոր-
ծի, մոռացութեան ճիրաններից
փրկելով եկող սերունդներին փո-
խանցել արժանաւոր հայի կեանքի
պատմութիւնը՝ հետապնդելով միայն
մէկ նուիրական նպատակ, վառ պա-
հել մեր ժողովրդի յիշողութիւնը:

Անասման հիացմունքով ու
ակնածանքով լցուելով հեղինակի
հանդէպ, ակամայ մտածում ես եթէ
ամէն տարագիր հայ եթէ ոչ ստեղ-
ծագործել, իր ազգի մասին պատմող
ստեղծագործութիւնները իր մայ-
րենի լեզուով կարդալու ձգտումն ու
կարողութիւնը պահպանելու ձեռով
հաւատարիմ լինի իր ծագմանը,
ապա անկասկածելիօրէն կարելի է
հանգիստ լինել այն մտքից, որ մեր
ազգի յիշողութիւնն ու ապագան
ապահոված է, որքան էլ որ նա
արտագաղթի ու որտեղ էլ որ նա
ապրի:

Յանկանք Գիրքը Տայեան ըն-
տիր հեղինակին ստեղծագործական
աւիւն ու բեղմնաւոր, գործունէու-
թիւն, իր նոր կոչման արժանավայել
ստեղծագործողի աշխատանքային
բնագաւառում:

Չեր Ծանուցումները Վստահեցեք
«Մասիս» Շաբաթաթերթին
 T: (626) 797-7680 F: (626) 797-6863
 massis2@earthlink.net
 www.massisweekly.com